

İslamofobinin İslâm Araştırmaları Üzerindeki Etkisi*

Cemil HAKYEMEZ**

Özet

Günümüzde İslamofobia ismiyle anılan Batı'nın İslâm karşıtlığı meselesi, pek çok açıdan olduğu gibi Müslüman düşünürlerin çalışmalarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Batı'daki Müslüman araştırmacılar, uzun süreli sömürge yaşamının psikolojisinden ancak 20. yüzyılın sonlarında kurtulmaya başlamışken birdenbire terör ithamlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum onlar üzerinde tekrar olumsuz tesirler oluşturmuştur. Müslüman araştırmacıların son dönemlerde yaptığı çalışmalarda, meselelere suçluluk psikolojisiyle bakan savunmacı bir yaklaşım tarzının görülmesi bunun en önemli göstergelerinden biridir. Bu psikolojik travmadan kurtulmalarına yardım edecek bilimsel ve kurumsal desteğe ihtiyaçları olduğunu düşünüyoruz. İçerisinde binlerce araştırmacı barındıran Türkiye'deki ilahiyat fakültelerinin, çağdaş bilimsel yöntemler çerçevesinde yaptırdığı yeni çalışmalarınıyla bu konuda ciddi katkı sağlayabilecek düzeye gelmesi çok önemlidir.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, İslam Araştırmaları

Influence of Islamophobia on Islamic Research

Abstract

In this article, the studies on the reconciliation between Shiism and Sunnism are discussed. In this frame, firstly, books written by some early scholars are mentioned. Secondly, the experience of the Kubraviyyah is emphasized. Later, the Nadir Shah attempted to impose the Jafarite as a Sunni sect, and then the politics of the "Islamic Union" of the Ottoman State were discussed. Later on, the studies of the "Dârü'd-Takrîb" institution were examined in detail. Finally, the approaches related to the subject are included and the evaluations are made in this framework.

Keywords: Islamophobia, Islamic Research

* Bu makale, 26-27 Nisan 2012'de Kazakistan Ahmet Yesevi Üniversitesi'nde düzenlenmiş olan Türk Dünyasında İslami İlimlerin Yeri isimli sempozyuma sunduğum tebliğin yeniden düzenlenmiş şeklidir.

** Prof. Dr., Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Mezhepleri Tarihi Öğretim Üyesi. chyemez@gmail.com

Giriş

İslam korkusu anlamına gelen “İslamofobi” tabiri ilk olarak 1991 yılında kullanılmaya başlamıştır. Kökeni İspanya’nın Müslümanlar tarafından fethine kadar uzanan bu düşünce, Müslüman Türklerin batıya doğru ilerlemeleri ve buna karşı oluşan Haçlı seferlerinden dolayı asırlarca insanlığın gündemini meşgul etmiş, son zamanlarda özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika’da İkiz Kulelerin yıkılmasıyla tekrar popülerlik kazanmıştır. Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından, Huntington’un “Medeniyetler Çatışması” benzeri söylemlerle küresel çatışmanın dayanağı haline dönüştürülmüştür.

Gelinen bu noktada küresel konjonktürün de çok büyük etkisinin olduğu muhakkaktır. İki kutuplu dünyanın sona ermesiyle birlikte uluslararası ilişkilerde meydana gelen alt üs oluş, hem dinî hareketlerin yaygınlık kazanması, hem de yeni düşman olarak İslâm dünyasının hedef alınmasıyla sonuçlanmıştır. Zira Müslümanlar, bir buçuk milyarı aşan nüfusları ve yeni dünyanın oluşumunda aktif rol üstlenme konusundaki gayretleriyle kendilerini açık hedef haline getirmişlerdir. Kalıcı ve etkin bir güç görüntüsü veren bu durum, bir taraftan dikkatleri Müslümanlar üzerinde yoğunlaştırırken, diğer taraftan ise İslâmî hareketlere yönelik ilgiyi artırmıştır.¹

İslamofobia ve İslami Araştırmalar

Batılı araştırmacıların önemli bir kısmı, İslâmî hareketlerdeki canlanmayı kaba bir genellemeyle ve analize tabi tutmadan fundamentalist ve şiddet içeren akımlar olarak tanımlamışlardır. Özellikle Bernard Lewis, Huntington, J. Miller ve Fukuyama gibi sağcı yazarlar, Müslümanlar arasında ortaya çıkan bu kıpırdanmaları “aşırı, fanatik, akıldışı, hoşgörüsüz, terörist, aptalca ya da “yeşil tehdit” gibi sıfatlarla nitelendirmişlerdir. Onlar, tarihteki önyargı, kin, nefret ve korkuyla ilişkilendirerek kullandıkları bu kavramları, Dünya Ticaret Merkezi gibi yerlere yapılan saldırılarla örtüştürerek kendilerine yönelik kökleri çok derinlere inen bir İslâmî cihadın yansımaları olarak göstermeye çalışmışlardır.²

Oysa son dönemlerde ortaya çıkan İslâmî canlanmalar, Amerika’da 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan fundamentalizmle tanımlanamayacak kadar amaçsal ve aynı zamanda çok geniş kitlelerin masum sayılabilecek taleplerini içeren bir karaktere sahiptir. Bundan dolayı söz konusu dinî hareketlerde yer alanların önemli bir kısmı, siyasal bir gayenin ürünü olarak gözüken kendilerine yönelik bu benzetmeleri reddetme yoluna gitmişlerdir. Hatta onların büyük bölümü, kendi içlerinde fundamentalist veya köktenci olarak vasıflanabilecek gruplara mesafeli olduklarını özellikle dile getirmeye çalışmışlardır.

¹ John Esposito, *The Islamic Threat: Mythor Reality*, Oxford University Press, 1995, s. 4

² Kayhan Delibaş, “İslami Fundamentalizmden İslam Fobisine: Batı Dünyasında Gelişmekte Olan İslamophobia Yeni Bir Eşitsizlik Kaynağı Olarak Görülebilir mi?”, *Bilgi* (9) 2004 / 2: 1-41, ss. 7-12.

Bazı Müslüman kişi ve grupların çağa hitap etmeyen din söylemleri ve yaklaşım biçimleri, yani onların İslam dini adına ortaya koydukları birtakım uygulamalar, kendilerine yönelik bu tepkiyi veya İslamofobiyi besliyor olabilir.³ Ancak bu durum, yukarıda bir kısmının adını andığımız yazarların, İslâm dinini ve Müslümanları, Batı medeniyetinin düşmanı olarak gösterip onları manipüle etme yoluna gitmelerine haklılık kazandırmaz.⁴ Mesela, bu yaklaşımın bir benzeri kendileriyle ilgili yapılmış olsa, yani Hıristiyan dünyasının uygulamalarından hareketle Hıristiyanlık hakkında bu tarz değerlendirmeler yapılsa, sonucun çok daha vahim ve trajik olacağından şüphe hiç yoktur. Onun için tikelden tümele giden bir yöntemle ve durumdan vazife çıkararak tüm İslâm'ı ve Müslümanları yargılamak pek sağlıklı olmasa gerekir. Bununla birlikte İslamofobinin, günümüzde Müslümanları bastırma ve ezmenin bir aracı olarak yaygın bir şekilde kullanılmaya devam ettiğini görüyoruz. Aslında özünde "Haçlı Seferleri"nden farklı olmayan bu anlayışın, modern bir forma dönüşerek varlığını devam ettirdiği söylenebilir.

İngiltere'de İslamofobiyi meşrulaştırma gayesiyle hazırlandığı anlaşılan⁵ ve "İslamofobia: A Challenge For All Us" (İslamofobi: Hepimize Karşı bir Meydan Okuma) başlığını taşıyan Runnymede Raporu'nda, bu kapsamdaki düşüncelerini meşrulaştıracak birtakım gerekçeler öne sürmektedirler. Buna göre İslâm'ın değişime kapalı, diğer kültürlerle ortak değerlere sahip olmadığı, irrasyonel ve cinsiyet ayrımcısı olduğu, şiddete yer verdiği, siyasi amaçlara uygun manipülatif bir din olduğu, Batı düşüncesini tutarsızca eleştirdiği ve Sünnilik dışı oluşumları sapkın kabul ettiği iddia edilmekte ve bundan dolayı da İslamofobi haklı gösterilmektedir.⁶ Ayrıca Batı medyası da, tüm Müslümanları tek bir kimlik altında ve aynı görüşleri paylaşan bir topluluk olarak göstererek tarihsel bir imaj oluşturmakta ve kendi toplumlarında İslamofobi algısını tetikleemektedir. Bu çerçevede Haçlı Seferleri ve Osmanlı'nın Viyana'yı kuşatması gibi tarihi meseleler zihinlerde sürekli canlı tutulmaya çalışılmaktadır.⁷

³ Nuri Yılmaz, "Din Tanımları ve İslamofobiye Etkileri", *İslami Yorum (İnternet Dergisi)*, Sonbahar 2010, s. 21.

⁴ "Kilise ile devletin Batı tarzı bir şekilde ayrımı İslâm geleneğinde herhangi bir tarihi temele dayanmamaktadır. Bu sebeple pek çok Batılı nazarında din ile kamusal alanı bir araya getirmeye çalışmak, dini aşırılık ve tutuculuk teşebbüsleri olarak algılanmaktadır." İbrahim Kalın, "Batı'daki İslâm Algısının Tarihine giriş", *DİVÂN İlmî Araştırmalar*, sayı: 15 (2003/2), s. 46.

⁵ Mehmet Evkuran, "Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi", s. 9.

⁶ www.runnymedetrust.org

⁷ Hossein Godazgar, "İslâm Korkusu-Islamophobia- ve İngiliz Basın-Yayınında Müslümanların Muammalı İmajları", Tercüme: Nuri Tınaz, *II. Uluslararası Dinî Yayınlar Kongresi*, 05-07 Kasım 2004, Ankara 2005, s. 206. Avrupa ve Amerika'da yaşayan Müslümanların Batı'nın yeni Yahudileri olarak görülmesinin, onlar üzerinde çok ciddi travmalara yol açtığına şüphe yoktur. Ancak tüm bu mağduriyetlerin sonucunda onlara yeni imkân ve avantajların kapısını aralayacak birtakım emarelerin belirmeye başladığını görmekteyiz. Yeni yapılan bir araştırma, Müslüman mabetlerini hedef alan 11 Eylül protestolarına rağmen son on yıl içinde Amerika'daki cami sayısında ciddi artış meydana geldiğini göstermektedir. "Ulusal istatistik hazırlama görevlileri; 1994'te 962, 2000'de de 1.209 olan İslâm merkezleri sayısının 2.106'ya ulaştığını; Müslümanların resmi makamların birtakım kavuşturmalara maruz kalmalarına rağmen bu merkezlerin yaklaşık dörtte birinin 2000 ile 2011 yılları arasında açıldığını ortaya koymuştur. 2010 yılında neredeyse yok denecek seviyede seyreden protestolar, ulusal bir İslam, ekstremizm ve din özgürlüğü tartışmasına dönüşmüştür. Tennessee, California ve diğer eyaletlerde Cami karşıtı

Batı ile İslâm Dünyası arasındaki sorunların temelini tarihsel olmaktan ziyade zihinsel olduğunu düşünenler de bulunmaktadır. Özellikle ideolojik bir bakışın yansıması olan bu düalist yaklaşım çerçevesinde Batı; akıl, bilim, uygarlık, sofistike, hoşgörü ve özgürlük gibi değerlerle, Müslüman Doğu ise akıldışılık, ilkelik, hoşgörüsüzlük, cinsler arası ayırmacılık, şehvet, takıyyecilik, duygusallık ve baskıyla özdeşleştirilmektedir.⁸

Bir kısım Batılı araştırmacıya göre, tarihsel ve zihinsel gerekçelerin dışında İslamofobinin kökeninde yatan temel etmen, Müslümanlar arasındaki bazı teolojik yaklaşımlardır. Mesela John Kelsay, 11 Eylül saldırılarının ve Irak'taki çatışmaların temelini, İslâm diniyle, yani İslam'ın "cihad" anlayışıyla ilişkili olduğunu iddia etmektedir. Ona göre İslâmcı militanlar, faaliyetlerinde; Kur'an, Sünnet ve erken dönem ulemasının görüşleri üzerine bina edilen İslâm hukukunu referans almaktadırlar. Söz konusu İslâm uleması ise görüşlerini, 9. ve 10. asırda İslâm'ın emperyalist bir güç olduğu dönemde, yani tüm Müslümanların yabancı istilası altında olmadığı kendi hâkimiyetleri zamanında formüle etmişlerdir. Bu yüzden de üslup ve söylemlerinde sertlik içeren tek yönlü bir yasama biçimini esas almışlardır. Günümüzde ise hem çoğu Müslüman yöneticinin meşruiyeti bulunmamakta hem de Müslümanlar dünyanın her tarafında yaşamakta ve sahip oldukları Müslüman devletleri de zayıf durumdadır. Bugünkü Müslüman militanlar ise erken dönemde kaleme alınan hukukî kuralları bu tür farklı radikal bir bağlama uyarlama zorluğu yaşamaktadırlar.

Kelsay'a göre Müslümanlarla Batı arasında ilk ciddi çatışma, 8. yüzyılda Şeybanî'nin *Kitabu's-Siyer'i* ile başlamıştır. Zira Müslüman olanları "dârü'l-İslâm", olmayanları da "dârü'l-harp" bölgeleri sayarak dünyayı ikiye ayıran ve yerleşimcilerin statülerini İslâm'la olan ilişkisine göre belirleyen de ilk bu eserdir.⁹

İslâm'a yönelik Batılı eleştirilerin temelinde Müslümanların kâfirlere karşı "cihad" ve buna bağlı olarak öfke, nefret, öç alma gibi duyguların yattığı iddiası Bernard Lewis tarafından da paylaşılır. Ona göre de aşırılık ve köktencilik, İslâm'ın tarihi ve kültürel derinliklerinden gelen bir olgudur. Bu yüzden Müslümanlarda, "cihad" söylemine bağlı olarak, kâfirlere karşı öfke, nefret ve öç alma gibi duygular yatmaktadır.¹⁰

Batı'da sayıları her geçen gün artmakta olan Müslüman nüfus, aslında sîni bir şekilde üretilen İslamofobiden şüphesiz en çok muzdarip olan kesimdir. Onlar,

gösteriler görülmeye başlamıştır. Araştırmayı yöneten Profesör Ihsan Bagby'e göre bu bulgular, Müslüman toplumun muhalif tutumlara rağmen kendilerine toplum içinde bir yer edindiğinin göstergesidir. O, "Bu durum Amerika'ya entegre olan Müslüman toplumun sağlıklı bir biçimde büyüdüğünün bir işaretidir. Sanıyorum dünyaya ve özellikle İslâm dünyasına verebileceğimiz en önemli mesaj bu olsa gerek" ifadelerini kullanmıştır." <http://www.timesofummah.com/2012.03.03/American-mosques-increased-dramatically-by-74-after-september-11/>

⁸Mehmet Evkuran, "Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi", s. 4; İbrahim Kalın, "Batı'daki İslâm Algısının Tarihine giriş", *DÎVÂN İlmî Araştırmalar*, sayı: 15 (2003/2), ss. 33-34; Kayhan Delibaş, "İslami Fundamentalizmden İslam Fobisine", s. 21.

⁹ John Kelsay, *Arguing the Just War in Islam*, Harvard University Press, 2007.

¹⁰ Bernard Lewis, "The Roots of Muslim Rage", *The Atlantic Monthly*, September 1990, ss. 47-60.

yaşadıkları toplum tarafından indirgemeci bir anlayışla “geri kalmış, barbar ve despot” şeklinde ötekileştirilmelerinden bir hayli rahatsızlar. Bununla birlikte sayıları fazla olmasa da İslâm düşmanlığının anlamsız ve saçma bir durum olduğunu ifade eden bazı Batılı kesimler de vardır. Onlar ise Müslümanlara destek kapsamında birtakım faaliyetler gerçekleştirmektedirler. Örneğin, Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi (EUMC) tarafından hazırlanan bir raporda, özellikle İslamofobinin engellenmesine yönelik birtakım önlemler önerilmektedir. Bu çerçevede yapılan çalışmalar arasında; Almanya’da çoğunluğu oluşturan Hıristiyan sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen “İslam Formu”, Britanya’da Müslüman, Yahudi ve Hıristiyan liderler tarafından ortaklaşa düzenlenen konferans, seminer ve “Üç Din Forumu” gibi faaliyetler bulunmaktadır.¹¹

İslamofobiyi önlemeye yönelik bu tür gayretler olmakla birlikte, Batı kamuoyunun büyük bölümü Müslümanlara karşı hala menfi bir tutum içerisinde olmaya devam etmektedir. Bu durum, Müslümanların psikolojik ve sosyal yaşamlarını ister istemez olumsuz etkilemektedir.

İslamofobinin sebep olduğu bu olumsuzluklar, en büyük etkilerinden birini İslam ilimleriyle alakalı çalışmalarda göstermektedir. Müslüman ilim adamları, yeni kazanmaya başladıkları özgüvenleri sayesinde özellikle Batı üniversitelerinde pek çok İslâmî araştırmaya imza atmaktadırlar. Ancak yaşanan bu olaylar sonucunda konsantrasyonları bozulmuş ve içlerine kapanma durumunda kalmışlardır. Kendilerine karşı uygulanan negatif ayrımcılık, onların psikolojileri üzerinde özgüven eksikliği, agresiflik ve çekingenlik gibi olumsuzluklara neden olmaktadır. Bu durum onların yeni çalışmalarında daha ziyade savunmacı bir üslup takınmalarına yol açmaktadır. Kendileri hakkında oluşturulmaya çalışılan despot, terörist vb. saldırgan imajlara karşılık, aksini ispat yönünde bir gayret içerisine girmektedirler. Özellikle İslâm dininin terör ve adam öldürmeye karşı olduğunu, insan haklarına saygıya önem verdiğini, diğer din ve kültürlerin korunmasına hassasiyet gösterdiğini sıkça telaffuz etmeye başlamışlardır. Bunlara ilaveten “İslâm ve terör”, “İslâm’ın diğer din mensuplarıyla olan ilişkileri”, “İslâm ve insan özgürlüğü”, “İslâm ve barış”, “İslâm’da kadının yeri”, “İslâm ve ekonomi” gibi konular bu süreçte öne çıkan çalışmalar olmaktadır. Ayrıca yine bu çerçevede “dinler veya kültürler arası diyalog”, “İslâm ve modernite” meseleleri hem teşvik edilmekte hem de araştırmacıların bu konu üzerinde daha fazla durmaları önerilmektedir.

İslâm’ı modernite karşısı post-modern, hatta fosilleşmiş bir fenomen olarak gören yaklaşımın¹² reddine yönelik gayretlerin özellikle son dönemlerde daha da

¹¹ “Avrupa Birliği’nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi”, Haz. Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi (EUMC), s. 5.

¹² Haçlı seferleri ile başlayan İslamofobinin değişik yansımalarının Aydınlanma çağında da devam ettiği görülmektedir. Başta Ernest Renan olmak üzere birçok Batılı düşünür İslâm’ın aleyhine reddiyeler kaleme

arttığını görüyoruz. Bu çerçevede İslâm dininin sanayileşme, bilimsel ilerleme, modernizm ve modern hayata karşı olmadığını izah etmeye çalışan pek çok eser yazılmıştır.¹³ Örneğin Ali S. Asani, "So That You May Know One Another": A Muslim American Reflects on Pluralism and Islam" isimli makalesinde, 11 Eylül olaylarından sonra Amerikan toplumunda Müslümanlarla Müslüman olmayanlar arasında oluşan karşılıklı nefreti Kur'an çerçevesinde ele almış ve değerlendirmiştir. O, bu çalışmasında Kur'an'ın özellikle dinî çoğulculuk konusuna önem verdiğini, onun bu mesajının gayrimüslimler tarafından yanlış anlaşıldığını ifade etmiştir. Ayrıca insanlar arasındaki farklılığı bir güzellik olarak görerek gerek Yahudi, gerekse Hristiyan kaynaklarda anlatılan olayların Kur'an tarafından kabullenildiğini, hatta İslâm tarihinin de hoşgörü örnekleriyle dolu olduğunu izah etme gayretine girmiştir.¹⁴

Bazı yazarlar ise İslâm'a karşı saldırıların arttığı ve Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında gerilimin yükseldiği bir dönemde karşılıklı hoşgörü temelini oluşmasında teolojik bir zemin olarak, Swedenborg (1688-1772) ve Goethe (1793-1832) gibi Batılı düşünürlerin geçmişte kaleme aldıkları mutedil perspektifli eserleri önermektedirler.¹⁵

Müslüman ilim adamlarının kendi halklarının geleceğiyle ilgili kaygılarının onların akademik endişelerinden fazla olması son derece doğaldır. Onlar, Müslüman nüfusa yönelik artan baskılar karşısında önceliklerini ister istemez İslâm dininin savunmasına yöneltmişlerdir. Bu çerçevede pratik hayatta daha fazla karşılık bulan konuların öne çıkartıldığını görüyoruz. Özellikle fikhî konuların ağırlık kazanması kaçınılmaz olmaktadır. Örneğin, Müslümanlar hakkında "el-kol kesiciler" gibi birtakım olumsuz sıfatlardan söz edilmesi, onlarda ister istemez bu konuyla ilgili duyarlılıkları artırmakta, yani şeriatla el kesmeyle ilgili cezalar ve bunların yorumları üzerinde yoğunlaşılmasına yol açmaktadır.

Aslında günümüzde, Ernest Renan'ın yaklaşık bir buçuk asır önceki tahrir edici yaklaşımına tepki olarak üretilen literatürün benzerinin oluşumuna şahit olmaktayız. Renan'ın "İslâm bilime engeldir" tarzında ifadeleri karşısında Namık Kemal, Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh ve Said-i Nursi gibi âlimler, söz

almışlardır. Bu reddiyelerde yer alan iddialar, İslâm dünyasında büyük tepkilere yol açmış, birçok Müslüman düşünür söz konusu iddialara cevap vermişlerdir. (Dücan Cündioğlu, "Ernest Renan ve "Reddiyeler" Bağlamında İslâm- Bilim Tartışmalarına Bibliyografik Bir Katkı", *Divân: İlmî Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 1996, Sayı: 2, ss. 1-94, 3).

¹³ Daha önce de işaret edildiği gibi, Batılı düşünürlerin iddialarına karşılık verilme gayretleri uzun bir geçmişe dayanmaktadır. 18. ve 19. yüzyıllarda Batı'da bilimsel ve kültürel gelişmelerin etkin bir baskı oluşturması nedeniyle, Müslüman düşünürler, zirveye ulaşmış bir medeniyet tecrübesine sahip manevi birikimlerini yeniden canlandırma çabası içerisine girmişlerdir. Çağın sorunlarına İslâm'ın temel prensiplerinden hareket ederek çözüm bulma gayretini olarak nitelendirilebilecek bu girişimler bir dönüşüm programı, bir toplumsal seferberlik ilanı olarak da değerlendirilebilir. Bkz. İsmail Bulut, *Nübüvve Çağdaş Bir Yaklaşım*, Berikan Yay., Ankara, 2016, ss. 7-11.

¹⁴ Ali S. Asani, "So That You May Know One Another": A Muslim American Reflects on Pluralism and Islam", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 588, July 2003, pp. 40-51.

¹⁵ Bkz. İbrahim Kalın, "Batı'daki İslâm Algısının Tarihine giriş", *DİVÂN İlmî Araştırmalar*, sayı: 15 (2003/2), s. 22.

konusu iddiaların aksini ispat için ciddi bir gayret içerisinde girmişlerdi.¹⁶ Zira Aydınlanma felsefesinin etkisiyle pozitivistimin hâkimiyetini ilan ettiği o dönemde Müslümanlara karşı saldırılar bu yönden gelmekteydi. Bugün ise Batı'nın kendisini demokrasi, insan hakları, kadın-erkek eşitliği adı altında sloganlaştırdığı kavramlar üzerinden ifade ettiğini ve kendileri dışında kalan dünyayı da bunlarla baskı altına almaya çalıştığını görmekteyiz.

Politik ve kültürel açıdan bu şekilde taciz edilen Müslümanlar, çok doğal bir şekilde kendilerine yöneltilen bu ithamların aksini ispat gayretine girmektedirler. Örneğin, çok yönlü bir İslâm âlimi olan Abdülaziz Sachedina'nın, geçmişte ağırlıklı olarak Şia ve bu çerçevede imamet, mehdilik gibi Şîi düşüncenin önemli bazı konularının tarihî gelişimi üzerinde pek çok çalışma yaptığını biliyoruz. Ancak özellikle son dönemlerde İslâm ve demokrasi, İslâm ve insan hakları, İslâm ve etik gibi konular üzerinde yoğunlaşması bu durumun bir örneği olsa gerektir.¹⁷ Benzer durum Abdullahi Ahmed en-Na'im vb. pek çok diğer bazı Müslüman araştırmacılar için de söz konusudur.

Halen çalışmalarını ABD'de devam ettiren Sudanlı entelektüel ve hukuk âlimi Abdullahi Ahmed en-Na'im, İslâm hukukunu evrensel insan haklarıyla uyumlu hale getirecek reformlara ihtiyaç olduğunu düşünmektedir. O, Müslüman toplumların hukuk, devlet ve din konularındaki yaklaşımlarını tartıştığı *Islam and the Secular State* adlı kitabında, hukuk sistemlerinin insan hakları hukuku ve modern hukukla uyumlu olması gerektiğini savunmuştur. Örnek olarak da, dinin sadece ahlâkî konularla ilgilendiği ve yasama konularında otorite olmadığı yönünde Amerikan tarzı bir laiklik modeli önermiştir. Ayrıca bu çerçevede Türkiye, Endonezya ve Hindistan modellerini de tartışmaya açmış, sekülerizm, insan hakları ve İslâm arasında başarılı bir sentez kurmayı başaran Türkiye'nin iyi bir model olduğunu ileri sürmüştür.¹⁸

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Batı'nın İslâm ve Müslümanlara yönelik eleştirileri daha ziyade onların pratiğine yönelik olduğu için fikhî konular öne çıkmakta ve verilen cevaplar da daha ziyade İslâm hukuku çerçevesinde kalmaktadır. Özellikle insan hakları başta olmak üzere farklı din mensupları ve cinsiyet ayırımına yönelik birtakım fikhî yorumların tekrar ele alınıp değerlendirildiği bir sürecin içerisinde bulunuyoruz. Bu çerçevede bizzat

¹⁶ Geniş bilgi için bakınız: Süleyman Gezer, *Kur'an'ın bilimsel yorumu: Bir Zihniyet Tahlili*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2009, ss. 113-121.

¹⁷ Abdülaziz Sachedina'nın yayınlanmış kitapları şunlardır: *Islamic Messianism* (State University of New York, 1980); *Human Rights and the Conflicts of Culture*, co-authored (University of South Carolina, 1988); *The Just Ruler in Shiite Islam* (Oxford University Press, 1988); *The Prolegomena to the Qur'an* (Oxford University Press, 1998); *The Islamic Roots of Democratic Pluralism* (Oxford University Press, 2002); *Islamic Biomedical Ethics: Theory and Application* (Oxford University Press, February 2009); *Islam and the Challenge of Human Rights* (Oxford University Press, September 2009). Sachedina şu anda "geleneksel İslâm ahlakının oluşumunda aklın rolü" üzerinde çalışmaktadır.

¹⁸ Abdullahi Ahmed an-Na'im, *Islam and the Secular State*, Harvard University Press, 2008.

Müslüman âlimlere ait olmakla birlikte, bir kenarda unutulup toplumca fazla rağbet görmeyen birtakım fikirlerin öne çıkması olağan gözükmemektedir. Hatta günümüz Müslümanları “hikmet müminin yitik malıdır, nerede bulursanız alınız” anlayışından hareketle “aslında bunlar Müslümanlara ait, Kur’an ve sünnetin vurguladığı temel değerlerdir” demek için yeterli altyapıya sahiptirler. Ancak hazırcılığın ve geleneksel fikhın daha fazla öne çıkarıldığı bir din algısının, günümüz İslâm düşüncesini hangi yönde etkileyeceği konusu yeni tartışmalara yol açacak gibi gözükmemektedir.

İslâm dünyasının geneliyle ilgili olarak yaptığımız bu tespitler, sunulacak çözüm önerileri açısından Türkiye’deki ilahiyat çalışmalarını da ilgilendirmektedir. Batı’daki İslamofobinin de etkisiyle ülkemizde ve diğer İslam ülkelerindeki dindar kesim üzerinde zaman zaman oluşturulan baskılar hem toplumu hem de bilimsel faaliyetleri ciddi anlamda etkilemektedir. Süper güçlerin taşeronları olan dini terör örgütlerinin son dönemlerdeki faaliyetleri Müslümanlar üzerindeki bu baskıyı daha da artırmaktadır. Bu durum bir yönüyle tepkiselliği artırırken diğer bir yönüyle ise eğitilmiş Müslümanlar arasında sorgulayıcı bir damarın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Türkiye’de son iki yüzyılda oluşan ilmî ve siyasi birikim sonucunda yönetim biçimi olarak İslâm ve demokrasinin bir arada uyumlu olarak var olmaya devam etmesi önemli bir avantaj olarak değerlendirilebilir. Bunun da sağladığı özgüvenle, özellikle modernle geleneği bir arada buluşturan ilahiyat fakültelerinin varlığı, İslâm araştırmalarındaki bu eksikliğin giderilmesine ve tepkisellikten daha uzak bir söylem dilinin oluşmasına ciddi anlamda katkı sağlamaktadır.

Dünyadaki büyük değişim ve dönüşümlerin en önemli dinamiklerinden biri, genelde ilahiyat yani teoloji olmuştur. Toplumların sanat ve edebiyat gibi insanlığın gelişme aracı olan tüm beşeri bilimlere bakışını etkileyen en temel unsur ilahiyattır. Yani pozitif bilimlerin gelişimi için, hatta daha genel anlamda ifade edersek ciddi bir bilim politikası üretmek için başta ilahiyata ihtiyaç bulunmaktadır. Buradan yola çıkarak, ilahiyat alanının bilimin sınırları içerisinde tutulmasının hayati derecede önemli olduğunu ifade edebiliriz. Bunun aksinin ise, tüm sosyal ve beşeri bilimlerin gelişimini etkileyecek, dolayısıyla Müslümanları tepkisel müstemleke zihniyetinden uzaklaştıracak özgün fikirlerin oluşumunu engelleyici bir tutuma yönelteceği kanaatindeyiz.

Batı merkezli İslamofobik tutumların Müslümanlara yönelik indirgemeci tavırlarının diğer bir menfi etkisi de, yenilikçi söylemlere karşı oluşturulan tepkiselliklerdir. Toplumun sekülerleşmeye, hatta densizleşmeye doğru gidebileceği endişesinden kaynaklanan modernite karşıtı oluşumlar, ilmi faaliyetler üzerinde büyük baskı oluşturmaktadır. Örneğin kimileri, dini ilimler alanında eğitim veren fakültelerin müfredatlarının, halkın inançlarıyla uyum adına geleneksel eğitim kurumları olan medreselerle aynı olması gerektiğini düşünmektedir. Hâlbuki bir üniversite birimi olan bu fakültelerin, geçmişteki medreselerin işlevine uygun olarak tamamen pratik ihtiyaçlara göre yapılandırılması, İslamofobinin

Müslümanlara dayattığı tepkisellikten uzak bir söyleme imkân sağlayacak enstrümanların elden gitmesine sebep olabilecek bir durumdur. Din eğitimi veren kurumlarla ilgili yapılacak çalışmalarda, pek çok ilahiyat hocasının taşıdığı bu kaygıların da dikkate alınmasında ve düzenlemelerin çok daha titizlikle çalışılıp yapılmasında büyük fayda bulunmaktadır. Bu çerçevede özellikle Osmanlı Devleti'nin gerilemesinin sebeplerinden biri olarak gösterilen medrese müfredatlarına yönelik eleştirilerin çok iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Zira Günümüz İslâm düşüncesinin gelişmesine, özgüvenlerini kaybetmeye yüz tutmuş Batı'daki Müslüman araştırmacılar kadar Türkiye'de bu kurumlarda çalışan ilim adamlarının da önemli katkılarda bulunmaktadır. Özellikle kurumsallaşmasını tamamlamayı başarmış ilahiyat fakültelerinin akademik amaçlar için yapılandırılmasının bu yönde bir çözüm sunacağı ve aynı zamanda örnek bir model olacağı düşünülebilir.

Sonuç

İslamofobi, günümüz Müslüman araştırmacıların en büyük sorunlarından biri olarak gözükmektedir. İslam dünyasında Müslümanlara yönelik baskıların başlamasından kısa bir süre sonra Ortadoğu'da yaşanan yeni gelişmeler, İslam araştırmalarını tekrar sorgulamaya açmaktadır. Küresel ve bölgesel güçlerin piyon olarak kullandığı birtakım radikal dinî hareketlerin bölgeyi mezhep çatışmaları alanına dönüştürmesi, dikkatlerimizin bu konuya daha fazla yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede özellikle ülkemizdeki ilahiyat fakülteleri, günümüz İslâm düşüncesinin gelişiminde önemli katkı sağlayan kurumlar olarak gözükmektedir. Bu yönüyle söz konusu kurumlar, İslamofobi yüzünden içine kapanık ve savunmacı söylemlere sarılan Batı'daki Müslüman araştırmacılara da destek olabilir.

Yaklaşık 150 yıldan beri hem İslam düşüncesini hem de Batı'yı çok iyi bilen Müslüman âlimler yetişmiştir. Bunların önemli bir kısmı da çalışmalarını Batı ülkelerinde devam ettirmekte ve özellikle 11 Eylül 2001'den itibaren meydana gelen terör olaylarının sorumlularymış gibi kendilerini baskı altında hissetmektedirler. Bu durum onlarda özgüven eksikliği oluşturmakta ve savunmacı bir yaklaşım sergilemelerine neden olmaktadır. Hâlbuki onların, sosyal ve psikolojik baskılardan sıyrılarak eski çalışmalarını daha da geliştirerek devam ettirmeleri gerekmektedir. Bilimsel düşüncenin oluşumunda önemli yeri olan ilahiyat bilimleri, yukarıda ifade ettiğimiz kaygılar giderildiği takdirde, bugün karşı karşıya kaldığımız bu ve benzeri sorunlarını da aşabilecek tecrübeye sahiptir. Tarihte özellikle İmam-ı Azam Ebu Hanife, Ebu Hasan el-Maverdî, Ebu Hamid Gazali, Bedreddin İbn Cemâ'a, Namık Kemal, Cemaleddin Afgani, Ahmed Cevdet Paşa vb. gibi kendi dönemlerinin sorunlarını iyi kavramış teorisyenler, karşılaşılan çok ciddi krizleri aşmada teorik destek sağlamışlardır. Günümüzde ise ancak hem Müslümanların

hem de geri kalan dünyanın sorunlarını iyi bilen ufku açık bu tür yeni ilahiyatçılar ve bilim insanlarıyla yeni çözümler üretebiliriz.

KAYNAKÇA

- “Avrupa Birliği’nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi”, hazırlayan: Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi (EUMC).
- Ahmed an-Na’im, Abdullahi, *Islam and the Secular State*, Harvard University Press, 2008.
- Asani, Ali S., "So That You May Know One Another": A Muslim American Reflects on Pluralism and Islam", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 588, July 2003, pp. 40-51.
- Bulut, İsmail, *Nübüvve Çeğdaş Bir Yaklaşım*, Berikan Yay., Ankara, 2016.
- Delibaş, Kayhan, “İslami Fundamentalizmden İslam Fobisine: Batı Dünyasında Gelişmekte Olan İslamophobia Yeni Bir Eşitsizlik Kaynağı Olarak Görülebilir mi?”, *Bilgi* (9) 2004 / 2: 1-41.
- Esposito, John, *The Islamic Threat: Mythor Reality*, Oxford University Press, 1995.
- Evkuran, Mehmet, “Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi, Kolektif Bir Korkunun Anatomisi”, *İslamofobi Sempozyumu*, Sivas, 18-19 Kasım 2011.
- Gezer, Süleyman, *Kur’an’ın bilimsel yorumu: Bir Zihniyet Tahlili*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2009.
- Godazgar, Hossein, “İslâm Korkusu-Islamophobia- ve İngiliz Basın-Yayınında Müslümanların Muammalı İmajları”, Tercüme: Nuri Tınaz, *II. Uluslararası Dinî Yayınlar Kongresi*, 05-07 Kasım 2004, Ankara 2005.
- <http://www.timesofummah.com/2012.03.03/American-mosques-increased-dramatically-by-74-after-september-11/>
- Kalın, İbrahim, “Batı’daki İslâm Algısının Tarihine giriş”, *DÎVÂN İlmî Araştırmalar*, sayı: 15 (2003/2).
- Kelsay, John, *Arguing the Just War in Islam*, Harvard University Press, 2007.
- Lewis, Bernard, “The Roots of Muslim Rage”, *The Atlantic Monthly*, September 1990.
- Sachedina, Abdülaziz, *Islam and the Challenge of Human Rights*, Oxford University Press, September 2009.
- www.runnymedetrust.org
- Yılmaz, Nuri, “Din Tanımları ve İslamofobiye Etkileri, *İslami Yorum (İnternet Dergisi)*, Sonbahar 2010.

Influence of Islamophobia in Islamic Research*

Cemil HAKYEMEZ**

Abstract

This study reviewed different research in which the reconciliation between Shiism and Sunnism was discussed. Accordingly, the works written by early scholars were mentioned first. Secondly, the experience of the Kubraviyyah was emphasized. Later, the historical incidents such as the attempt of Nadir Shah to impose the Jafarite as a Sunni sect were provided, and then the politics of the "Islamic Union" of the Ottoman State were discussed. Later on, the studies of the "Dârü'd-Takrîb" institution were examined in detail. Finally, the approaches related to the subject were included and evaluations were made in this framework.

Keywords: Islamophobia, Islamic Research

İslamofobinin İslâm Araştırmaları Üzerindeki Etkisi

Özet

Günümüzde İslamofobia ismiyle anılan Batı'nın İslâm karşıtlığı meselesi, pek çok açıdan olduğu gibi Müslüman düşünürlerin çalışmalarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Batı'daki Müslüman araştırmacılar, uzun süreli sömürge yaşamının psikolojisinden ancak 20. yüzyılın sonlarında kurtulmaya başlamışken birdenbire terör ithamlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum onlar üzerinde tekrar olumsuz tesirler oluşturmuştur. Müslüman araştırmacıların son dönemlerde yaptığı çalışmalarda, meselelere suçluluk psikolojisiyle bakan savunmacı bir yaklaşım tarzının görülmesi bunun en önemli göstergelerinden biridir. Bu psikolojik travmadan kurtulmalarına yardım edecek bilimsel ve kurumsal desteğe ihtiyaçları olduğunu düşünüyoruz. İçerisinde binlerce araştırmacı barındıran Türkiye'deki ilahiyat fakültelerinin, çağdaş bilimsel yöntemler çerçevesinde yaptırdığı yeni çalışmalarıyla bu konuda ciddi katkı sağlayabilecek düzeye gelmesi çok önemlidir.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, İslam Araştırmaları

* This study is the revised form of the paper I presented in the symposium entitled *Türk Dünyasında İslami İlimlerin Yeri* and held in Kazakhstan Akhmet Yassawi University on 26-27 April 2012.

This paper is the English translation of the study titled "İslamofobinin İslâm Araştırmaları Üzerindeki Etkisi" published in the 6th issue of *İlahiyat Akademi*. (Cemil HAKYEMEZ, "İslamofobinin İslâm Araştırmaları Üzerindeki Etkisi", *İlahiyat Akademi*, sayı: 6, 2017, s. 27-36.) The paper in Turkish should be referred to for citations.

** Prof. Dr., Hitit University, Faculty of Theology, Department of the History of Islamic Sects, Academic Member. chyemez@gmail.com

Introduction

Islamophobia, meaning the fears related to Islam, was first used in 1991. This problematic ideology dates back to the conquest of Spain by the Muslims, and it has been in the agenda of humanity for centuries due to Muslim Turks' advancement toward the west and formation of the Crusades as a response. However, it regained its main popularity following the September 11, 2001 incident. After the dissolution of the Soviet Union, Islamophobia was turned into the grounds of global conflict through the discourses that are similar to *the Clash of Civilizations* by Huntington.

It is without a doubt that the global conjuncture has a great role in this regard. After the termination of the bi-polar world, the structural distortion in international relationships resulted in both the generalization of religious movements and consideration of the Islamic world as the new enemy. Muslims have made themselves the new open targets with their populations exceeding one and half million and their efforts to undertake active roles in the formation of the new world. This case, with a permanent and active appearance, directed attention to Muslims and increased the interest in Islamic movements.¹

Islamophobia and Islamic Researches

A significant number of Western researchers improperly defined the activities of the Islamic world as fundamentalist and violent trends without any analyses. The authors, who are also the right-wing supporters, such as Bernard Lewis, Huntington, J. Miller and Fukuyama, called these activities in the Islamic world "excessive, fanatic, irrational, intolerant, terrorist, foolish or a 'green threat'". They used these concepts associated with prejudices, grudge, hatred and fears, and related these to the attacks on the World Trade Center while making efforts to show these as the reflections of Islamic jihadist ideology which is a deep issue for the Westerners.²

However, the Islamic activities of the latest periods are teleological in a way that cannot be defined with the fundamentalism of the US from the late 19th century, and they have certain characteristics including the innocent demands of the masses. Therefore, a significant number of those included in the afore-noted religious movements rejected these metaphors which appear as the products of a political purpose. Moreover, some of them intentionally made efforts to reflect that they are not close to the internal groups which can be classified as fundamentalist or radical.

¹ John Esposito, *The Islamic Threat: Myth or Reality*, Oxford University Press, 1995, s. 4

² Kayhan Delibaş, "İslami Fundamentalizmden İslam Fobisine: Batı Dünyasında Gelişmekte Olan İslamofobia Yeni Bir Eşitsizlik Kaynağı Olarak Görülebilir mi?", *Bilgi* (9) 2004 / 2: 1-41, p. 7-12.

The outdated religious discourses and approaches of certain Muslims and Muslim groups, in other words, their practices under the name of Islam, may support the reactions or Islamophobia toward Muslims.³ However, this does not justify the actions of afore-mentioned authors who reflect Islam and Muslims as the enemy of the West and make efforts to manipulate them.⁴ If a similar attitude is displayed against them, or in other words, if such assessments are made against Christianity based on the practices in the Christian world, it is clear that the result would be more severe and tragic. Thus, it is not proper to judge Islam and all Muslims through the method of particular to general, while creating an irrelevant meaning out of this context. Islamophobia is still used as the means of oppressing and overwhelming Muslims in the present time. This ideology is not so different from the Crusades, and it still exists in a modern form.

The Runnymede Report prepared to justify Islamophobia in England⁵ and entitled “*Islamofobia: A Challenge For All Us*” reports certain points which will justify the ideas in this regard. The claim of the West is that Islam is close to changes, and it does not have common values with other cultures while it is irrational and sexist. To them, Islam also includes violence, is a manipulative religion suiting the political purposes, inconsistently criticizing the western ideology, and accepting the non-Sunni formations as deviant. Therefore, Islamophobia is justified.⁶ In addition, the western media indicates the Muslims as a group under a single identity and as a society sharing the same ideas, forms a historical image, and triggers the Islamophobic image in their own societies. Accordingly, the historical issues, such as the Crusades and the Siege of Vienna by the Ottomans, are always kept in mind.⁷

³ Nuri Yılmaz, “Din Tanımları ve İslamofobiye Etkileri”, *İslami Yorum (İnternet Dergisi)*, Fall 2010, p. 21.

⁴ “The differentiation of the church and state in a Western style is not based on any historical grounds in Islam. Therefore, making efforts to unite religion and public areas is perceived as the religious extremism and conservatism before many Westerners.” İbrahim Kalın, “Batı’daki İslâm Algısının Tarihine Giriş”, *DİVÂN İlmi Araştırmalar*, issue: 15 (2003/2), p. 46.

⁵ Mehmet Evkuran, “Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi”, p. 9.

⁶ www.runnymedetrust.org

⁷ Hossein Godazgar, “İslâm Korkusu-Islamophobia- ve İngiliz Basın-Yayınında Müslümanların Muammalı İmajları”, Trans: Nuri Tınaz, *II. Uluslararası Dini Yayınlar Kongresi*, 05-07 November 2004, Ankara 2005, p. 206. It is without a doubt that consideration of the Muslims living in Europe and the US, as the new Jews of the West, caused great trauma on them. However, as a result of these sufferings, certain indications, which will pave the way for new opportunities and advantages, have emerged. A recent study demonstrates that the number of mosques significantly increased in the US despite the protests regarding 9/11 and the targeting of Muslims’ temples. “The officers of national statistics reported that the number of Islamic centers, which was 962 in 1994 and 1209 in 2000, reached 2106, and that approximately a quarter of these centers were opened between 2000 and 2011 although Muslims suffered from certain prosecutions from official bodies. There were almost no protests in this regard in 2010, but even a few of them were transformed into discussions related to national Islam, extremism and religious freedom. Protests against mosques emerged in Tennessee, California and other states. According to Professor Ihsan Bagby, the director of the study, this evidence indicates that Muslim people still managed to find a social place for themselves despite opposing attitudes. Ihsan Bagby said the following: ‘This indicates that the Muslim society, which was integrated to United States (US), has grown properly. I believe this will be the most important message we can give to the entire, or at least the Islamic world.’ <http://www.timesofummah.com/2012.03.03/American-mosques-increased-dramatically-by-74-after-september-11>.

There are people who believe that the roots of the issues between the Western and Islamic worlds are ideological rather than being historical. In accordance with this dualist approach as the reflection of an ideological perception, the West is associated with the concepts of ration, science, civilization, sophistication, tolerance and freedom while the Islamic East is related to irrationality, primitivity, intolerance, discrimination between genders, lust, hypocrisy, emotionality and pressures.⁸

According to certain Western researchers, in addition to the historical and ideological reasons, the main factor behind the concept of Islamophobia is the certain theological approaches among Muslims. For example, John Kelsay claims that the 9/11 attacks and conflicts in Iraq are related to Islam or jihadist ideology of Islam. According to him, Islamist militants refer to the Islamic law based on the Quran, Sunnah and ideas of the scholars from the early periods in their activities. These Islamic scholars formulated their ideas when Islam was an Imperialist power in the 9th and 10th centuries, and when Muslims did not suffer from the invasion of foreigners. Therefore, they focused on an unilateral legislation form that included violence in styles and discourses. Regarding present times, most Muslim administrators are not legitimate; Muslims live all around the globe; and Muslim states are weak. Modern Muslim militants experience the obligation to adapt the legal provisions from early times into a different radical scope.

According to Kelsay, the first serious conflict between Muslims and the West dates back to *Kitabu as-Siyar* by Shaybani in the eighth century. This is also the first work separating the world into two regions as "Daru al-Islam", the place of Muslims, and "Daru al-Harp", the place of non-Muslims. This work also determines the statuses of residents based on their relationships with Islam.⁹

The Western criticisms toward Islam are based on Muslims' "jihad" ideology and their anger, hatred and revenge desires against non-Muslims, which is also noted by Bernard Lewis. According to Lewis, extremism and radicalism arises from the history and cultural roots of Islam. Therefore, Muslims have emotions and desires based on anger, hatred and revenge against the disbelievers in relation to Islamic jihadist discourse.¹⁰

⁸Mehmet Evkuran, "Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi", p. 4; İbrahim Kalın, "Batı'daki İslâm Algısının Tarihine giriş", *DÎVÂN İlmî Araştırmalar*, issue: 15 (2003/2), p. 33-34; Kayhan Delibaş, "İslami Fundamentalizmden İslam Fobisine", p. 21.

⁹ John Kelsay, *Arguing the Just War in Islam*, Harvard University Press, 2007.

¹⁰ Bernard Lewis, "The Roots of Muslim Rage", *The Atlantic Monthly*, September 1990, ss. 47-60.

The Muslim population, whose number is increasing in the West every passing day, is actually the group that suffers from Islamophobia the most. These Muslim people are quite disturbed from local Westerners' marginalization as "outdated, barbaric and despotic" with a reductionist approach. However, there are certain but a few Western people who find Islamophobia meaningless and nonsense. They conduct certain activities to support Muslims. For instance, in a report prepared by the European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC), certain precautions to prevent Islamophobia are particularly suggested. Accordingly, the studies in this regard include the "Islamic Forum" held by the Christian non-governmental organizations that constitute the majority in Germany, and the activities such as conferences, seminars and "Forum of Three Religions" collectively held by Muslim, Jewish and Christian leaders in Britain.¹¹

There are such efforts to prevent Islamophobia but a significant part of the Western public still has negative ideas and attitudes toward Muslims, which inevitably affects the psychological and social state of Muslims.

These negative aspects arising from Islamophobia show some of their greatest influences over the studies related of Islamic sciences. Muslim scientists perform many Islamic studies particularly in Western universities thanks to their newly-acquired self-confidence. However, as a result of these incidents, their concentrations were disrupted and they were forced to become introverted. The negative discrimination against the Muslims causes problems for their psychologies, and creates deficiency of self-confidence, aggressiveness and diffidence, which is the reason for their defensive attitudes in their new studies. They often make efforts to prove the otherwise of the despotic, terrorist or aggressive images regarding Muslims and to state that Islam is against terrorism and homicide, that Islam values human rights, and that Islam is sensitive in terms of protecting other religions and cultures. Moreover, topics such as "Islam and terror", "Relationships of Islam with the followers of other religions", "Islam and human freedom", "Islam and peace", "Place of women in Islam", and "Islam and economy" have been commonly examined in this period. In addition, the subjects of "inter-religious or cultural dialogues" and "Islam and modernity" are both promoted, and researchers are recommended to focus on this subject more.

The efforts to reject the approach that regards Islam as a post-modern, outdated anti-modernity element¹² have increased recently. Accordingly, many works were written to explain that Islam is not against industrialization, scientific

¹¹ "Avrupa Birliği'nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi", Issued by: European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC), p. 5.

¹² It is clear that various reflections of Islamophobia that began with Crusades continued in the Age of Enlightenment. Many Western philosophers, particularly Ernest Renan, wrote works against Islam. The claims in these works caused great reactions in the Islamic world, and many Muslim philosophers responded to these claims. (Dücan Cündioğlu, "Ernest Renan ve "Reddiyeler" Bağlamında İslâm- Bilim Tartışmalarına Bibliyografik Bir Katkı", *Divân: İlmî Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 1996, Issue: 2, p. 1-94, 3).

advancement, modernism and modern life.¹³ For instance, in "So That You May Know One Another: A Muslim American Reflects on Pluralism and Islam", Ali S. Asani reviewed and examined the mutual hatred between Muslims and non-Muslims in US society in line with Quran following the 9/11 incidents. He reflected that the Quran gives particular importance to religious pluralism and that the Quran's message was misinterpreted by the non-Muslims. Moreover, he made efforts to explain that the Quran considers the differences between people as a richness and accepts the cases reflected both in Jewish and Christian sources, and that Islamic history is full of tolerant examples.¹⁴

Certain authors suggest the conservative works from certain western philosophers such as Swedenborg (1688-1772) and Goethe (1793-1832) as the theological grounds for mutual tolerance in a period when anti-Islamist attacks increased and tension between the Muslims and Christians reached to a higher level.¹⁵

It is natural for Muslim scientists to have more concerns regarding the future of their publics than the plans regarding their academic careers. They inevitably prioritized the defense of Islam against the ever-increasing pressures against Muslims. Accordingly, the topics that are referred to more in the practical life are highlighted. It is especially inevitable for the fiqh-related topics to be stressed more. For instance, making certain statements about Muslims such as "limb cutters" increases their sensitivity in this regard, meaning the punishments and interpretations of cutting limbs in Shariah are focused more.

We witness the formation of literature that is similar to the one formed as a response to the teasing approach of Ernest Renan from one and half century ago. Scholars, such as Namık Kemal, Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh and Said-i Nursi, made serious efforts to prove the otherwise of the following statement by Renan: "Islam is an obstacle before science."¹⁶ The attacks against Muslims were related to this scope in the period when positivism was dominant with the influence of the Enlightenment Philosophy. The West defines itself using the concepts that have been made mottos using the terms of democracy, human rights and gender equality, and westerners make efforts to oppress others using these mottos.

¹³ As noted before, efforts to respond to the claims of Western philosophers date back to earlier times. As the scientific and cultural developments of the 18th and 19th centuries created an effective pressure in the West, Muslim philosophers attempted to revive their spiritual experiences with the highest degree of civilizational aspects. These attempts, which can be considered efforts to find a solution to the problems of the time, based on the basic principles of Islam, can be assessed as a transformational program or social mobilization declaration. See: İsmail Bulut, *Nübüvvet'e Çağdaş Bir Yaklaşım*, Berikan Yay., Ankara, 2016, p. 7-11.

¹⁴ Ali S. Asani, "So That You May Know One Another": A Muslim American Reflects on Pluralism and Islam", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 588, July 2003, pp. 40-51.

¹⁵ See: İbrahim Kalın, "Batı'daki İslâm Algısının Tarihine giriş", *DİVÂN İlmî Araştırmalar*, issue: 15 (2003/2), p. 22.

¹⁶ For more details, see: Süleyman Gezer, *Kur'an'ın bilimsel yorumu: Bir Zihniyet Tahlili*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2009, p. 113-121.

Muslims who are politically and culturally harassed in this way naturally aim to prove the otherwise of the accusations directed to them. For example, it is a fact that Abdülaziz Sachedina, a multi-directional Islamic scholar, performed numerous studies on the historical development of Shiite and significant Shiite concepts such as imamah or Mahdi. However, he has recently focused on Islam and democracy, Islam and human rights, and Islam and ethics, which is another example in this regard.¹⁷ Another similar case is also valid for many other Muslim researchers such as Abdullahi Ahmad an-Naim.

Abdullahi Ahmad an-Na'im, a Sudanese intellectual and legal authority who is maintaining his studies in US, believes that the reforms to make Islamic law concordant to universal human rights are needed. He claimed in *Islam and the Secular State*, where he discussed the approaches of Muslim societies in legal, governmental and religious topics, that legal systems should suit the human rights laws and modern laws. He suggested an American secularism model reflecting that religion only concerns ethical topics and is not an authority in the legal issues. Moreover, he opened the models of Turkey, Indonesia and India to discussion and claimed that Turkey is a good model as the Turkish government managed to establish a successful synthesis between secularism, human rights and Islam.¹⁸

As noted before, fiqh-based topics are focused more as Westerners' criticism toward Islam and Muslims is related to their practices, and the responses are within the borders of Islamic law. We are in a period when certain fiqh-related comments regarding human rights and discrimination against different followers of different religions and genders are reexamined and reassessed. Accordingly, certain ideas that belong to certain Muslim ideas and that are forgotten and not adopted much can be highlighted. The Muslims of modern times have the necessary backgrounds to say "These are actually the basic values of Muslims stressed by the Quran and Sunnah" based on the ideology of "Wisdom is the lost property of believers. Get it at wherever you find." However, the question of how a religious perception with a more stress on cutting corners and adopting traditional fiqh influences the modern Islamic ideology seems to create new discussions.

These statements regarding the entire Islamic world also concern the theological studies in Turkey in relation to the recommendations for solutions. The occasional pressures on the religious people in Turkey and other countries due to Islamophobia affect both the society and scientific activities. The recent activities of

¹⁷The books published by Abdülaziz Sachedina are as follows: *Islamic Messianism* (State University of New York, 1980); *Human Rights and the Conflicts of Culture*, co-authored (University of South Carolina, 1988); *The Just Ruler in Shiite Islam* (Oxford University Press, 1988); *The Prolegomena to the Qur'an* (Oxford University Press, 1998); *The Islamic Roots of Democratic Pluralism* (Oxford University Press, 2002); *Islamic Biomedical Ethics: Theory and Application* (Oxford University Press, February 2009); *Islam and the Challenge of Human Rights* (Oxford University Press, September 2009). Sachedina currently works on "the rational role in the formation of traditional Islamic morals".

¹⁸Abdullahi Ahmed an-Na'im, *Islam and the Secular State*, Harvard University Press, 2008.

terrorist organizations, the subcontractors of super powers, increase the pressure on Muslims, which increases reactance and causes the emergence of a quality directing educated Muslims to question others. The coexistence of Islam and democracy as the regime in Turkey, which occurred as a result of the scientific and political experience from the last two centuries, can be considered as a significant advantage. With the self-confidence from such an advantage, the presence of theological faculties combining modernity with traditions can provide significant contributions to the termination of deficiencies in Islamic studies and formation of a discourse free from reactance.

One of the greatest dynamics regarding great changes and transformations is generally divinity or theology. The most basic element affecting societies' perceptions toward all human sciences such as, art and literature, which are the instruments of development for humanity, is theology. In other words, theology is the primary field needed for the development of positive sciences or the generation of a more severe scientific policy. Accordingly, it is fair to state that keeping the field of theology within the borders of science is highly critical. However, an attitude to prevent the authentic ideas which will affect the development of all social and human sciences, and which will deviate Muslims from the reactance-related approaches would be focused in this regard.

Another negative effect of Islamophobic attitudes on Muslims is the reactance formed toward the innovative discourses. The anti-modernity formations arising from the concerns that the society may go through secularization and even immorality create great pressures on scientific activities. For instance, some believe that the curricula of theological faculties should be the same with the curricula of traditional madrasahs to suit the beliefs of people. However, these faculties, which are certain units of universities, have been configured based on the practical needs and in relation to the functions of madrasahs from the past, which may result in the loss of instruments that can enable a discourse which has no relationships with the reactance obliged by Islamophobia on Muslims. These concerns of many theological authorities should be considered and amendments should be made more meticulously in the studies on the institutions providing religious education. The criticisms directed toward the curricula of the madrasahs, which is regarded as one of the reasons for the regress of the Ottoman Empire, should be analyzed well because scientists working in the relevant institutions in Turkey make significant contributions to the development of modern Islamic ideology as much as the Muslim researchers in the west who are about to lose their self-confidence. It can be stated that the academic formation of theological faculties that completed their institutionalization stages will provide such solutions and serve as an exemplary model.

Conclusion

Islamophobia is among the greatest problems for the modern Muslim researchers. After a short period of time from the emergence of pressures on Muslims, the new incidents in the Middle East open Islamic studies to questioning. The fact that certain radical religious movements used as a pawn by the global and regional powers transform the region into the field of sectarian clashes causes people to focus on this issue more. Accordingly, the theological faculties in Turkey are among the institutions providing significant contributions to the development of modern Islamic ideology. These institutions can support the Muslim researchers, who are introverted and defensive due to Islamophobia, in the west.

Muslim scholars, who know Islamic ideology and the West well, have been raised approximately in the last 150 years. A significant number of them maintain their studies in the West and feel the pressure as if they are the responsible people for the terrorist activities following the 9/11 incident, which decreases their self-confidence and causes them to reflect a defensive approach. However, these Muslims need to maintain or even improve their old studies by disregarding the social and psychological pressures. The theological sciences which have a particular place in the formation of scientific ideology will be able to overcome these and similar modern problems if the afore-noted concerns are terminated. The theoreticians such as Imam al-Azam Abu Hanifa, Abu Hasan al-Mawardi, Abu Hamid Gazali, Badraddin Ibn Jama'a, Namık Kemal, Jamaladdin Afgani and Ahmad Jawdat Pasha who understood the issues of their times provided theoretical support to the severe crises of the era. Regarding the present time, new solutions can be generated with the competent and conscious theologians and scientists who know the problems of Muslims and others well.

REFERENCES

- “Avrupa Birliği’nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi”, issued by: European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC).
- Ahmed an-Na’im, Abdullahi, *Islam and the Secular State*, Harvard University Press, 2008.
- Asani, Ali S., "So That You May Know One Another": A Muslim American Reflects on Pluralism and Islam", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 588, July 2003, pp. 40-51.
- Bulut, İsmail, *Nübüvvet Çeşitli Yaklaşım*, Berikan Yay., Ankara, 2016.
- Delibaş, Kayhan, “İslami Fundamentalizmden İslam Fobisine: Batı Dünyasında Gelişmekte Olan İslamofobia Yeni Bir Eşitsizlik Kaynağı Olarak Görülebilir mi?”, *Bilgi* (9) 2004 / 2: 1-41.
- Esposito, John, *The Islamic Threat: Myth or Reality*, Oxford University Press, 1995.
- Evkuran, Mehmet, “Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi, Kolektif Bir Korkunun Anatomisi”, *İslamofobi Sempozyumu*, Sivas, 18-19 November 2011.
- Gezer, Süleyman, *Kur’an’ın bilimsel yorumu: Bir Zihniyet Tahlili*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2009.
- Godazgar, Hossein, “İslâm Korkusu-Islamophobia- ve İngiliz Basın-Yayınında Müslümanların Muammalı İmajları”, Trans: Nuri Tınaz, *II. Uluslararası Dinî Yayınlar Kongresi*, 05-07 Kasım 2004, Ankara 2005.
- <http://www.timesofummah.com/2012.03.03/American-mosques-increased-dramatically-by-74-after-september-11/>
- Kalın, İbrahim, “Batı’daki İslâm Algısının Tarihine giriş”, *DÎVÂN İlmî Araştırmalar*, issue: 15 (2003/2).
- Kelsay, John, *Arguing the Just War in Islam*, Harvard University Press, 2007.
- Lewis, Bernard, “The Roots of Muslim Rage”, *The Atlantic Monthly*, September 1990.
- Sachedina, Abdülaziz, *Islam and the Challenge of Human Rights*, Oxford University Press, September 2009.
- www.runnymedetrust.org.
- Yılmaz, Nuri, “Din Tanımları ve İslamofobiye Etkileri, *İslami Yorum (İnternet Dergisi)*, Fall 2010.

تأثير الإسلاموفوبيا على الدراسات الإسلامية*

أ.د. جميل حقيّمز

جامعة هيتيت - كلية الإلهيات؛ قسم تاريخ المذاهب الإسلامية: chyemez@gmail.com

الخلاصة:

تؤثر قضية معاداة الغرب للإسلام - والتي يطلق عليها الآن الإسلاموفوبيا - على عمل المفكرين المسلمين بشكل سلبي، كما تؤثر في كثير من النواحي الأخرى. وبدأ الباحثون المسلمون في الغرب بالتخلص في أواخر القرن العشرين من نفسية الحياة الاستعمارية التي كانوا يعايشونها منذ فترة طويلة، فواجهوا فجأة اتهامات بالإرهاب، ما أدى لنشوء تأثيرات سلبية عليهم مرة أخرى. وأحد أهم المؤشرات على ذلك هو ظهور النهج الدفاعي - والذي ينظر إلى القضايا من زاوية علم النفس من منظور الإحساس بالذنب - في الدراسات الحديثة للباحثين المسلمين. ونتيجة لذلك الأمر نعتقد أنهم - أي الباحثين المسلمين - بحاجة إلى دعم علمي ومؤسسي يساعدهم على التخلص من هذه الصدمة النفسية. ولا شك أن وصول كليات الشريعة في تركيا - التي تستضيف الآلاف من الباحثين والتي تعمل في إطار الأساليب العلمية المعاصرة - إلى مرحلة تقديم إسهامات جادة حول هذا الموضوع هام جداً.

الكلمات المفتاحية: الإسلاموفوبيا، الدراسات الإسلامية

İslamofobinin İslâm Araştırmaları Üzerindeki Etkisi

ÖZET

Günümüzde İslamofobia ismiyle anılan Batı'nın İslâm karşıtlığı meselesi, pek çok açıdan olduğu gibi Müslüman düşünürlerin çalışmalarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Batı'daki Müslüman araştırmacılar, uzun süreli sömürge yaşamının psikolojisinden ancak 20. yüzyılın sonlarında kurtulmaya başlamışken birdenbire terör ithamlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum onlar üzerinde tekrar olumsuz tesirler oluşturmuştur. Müslüman araştırmacıların son dönemlerde yaptığı çalışmalarda, meselelere suçluluk psikolojisiyle bakan savunmacı bir yaklaşım tarzının görülmesi bunun en önemli göstergelerinden biridir. Bu psikolojik travmadan kurtulmalarına yardım edecek bilimsel ve kurumsal desteğe ihtiyaçları olduğunu düşünüyoruz. İçerisinde binlerce araştırmacı barındıran Türkiye'deki ilahiyat fakültelerinin, çağdaş bilimsel yöntemler çerçevesinde yaptırdığı yeni çalışmalarını bu konuda ciddi katkı sağlayabilecek düzeye gelmesi çok önemlidir.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, İslam Araştırmaları

* هذه المقالة هي نسخة معاد تنظيمها من بحثي الذي قدمته في الندوة حول مكان الدراسات الإسلامية في العالم التركي التي نظمتها

جامعة أحمد يسوي في كازاخستان في ٢٦-٢٧ أبريل ٢٠١٢.

وهذه هي الترجمة العربية للدراسة بعنوان "İslamofobinin İslâm Araştırmaları Üzerindeki Etkisi" التي نشرت في العدد السادس من مجلة الإلهيات الأكاديمية. (جميل حقيّمز، تأثير الإسلاموفوبيا على الدراسات الإسلامية، الإلهيات الأكاديمية، ٢٠١٧، العدد: ٦، ص ٢٧-٣٦). من الواجب أن يستند في الاقتباس إلى المقالة التركية.

Influence of Islamophobia on Islamic Research

Abstract

In this article, the studies on the reconciliation between Shiism and Sunnism are discussed. In this frame, firstly, books written by some early scholars are mentioned. Secondly, the experience of the Kubraviyyah is emphasized. Later, the Nadir Shah attempted to impose the Jafarite as a Sunni sect, and then the politics of the "Islamic Union" of the Ottoman State were discussed. Later on, the studies of the "Dârû'd-Takrîb" institution were examined in detail. Finally, the approaches related to the subject are included and the evaluations are made in this framework.

Keywords: Islamophobia, Islamic Research

المدخل:

مصطلح «الإسلاموفوبيا» -والذي يعني «الرهاب من الإسلام»- استخدم لأول مرة في عام ١٩٩١ م. هذه الفكرة -التي يعود تاريخها إلى فتح إسبانيا من قبل المسلمين- احتلت جدول الأعمال لعدة قرون بسبب تقدم الأتراك نحو الغرب والحملات الصليبية الموجهة ضده. وفي الآونة الأخيرة، وخاصة مع تدمير البرجين التوأمين للتجارة في أمريكا في ١١ سبتمبر/أيلول ٢٠٠١ اكتسبت شعبية كبيرة مرة أخرى. وفي أعقاب تفكك الاتحاد السوفييتي، تحولت إلى العمود الفقري للصراع العالمي، على غرار مقولة هنتنغتون في «صراع الحضارات».

من المؤكد أن للظاهرة العالمية تأثيراً كبيراً في هذه المرحلة. ومع نهاية العالم ثنائي القطب فإن ما حدث في العلاقات الدولية الجديدة أدى إلى انتشار الحركات الدينية، كما أدى في نفس الوقت إلى استهداف العالم الإسلامي كعدو جديد. حيث أصبح المسلمون عرضة للاستهداف نتيجة تجاوز عدد سكانهم المليار ونصف المليار ونتيجة جهودهم لتولي دور نشيط وفعال في تشكيل العالم الجديد. وهذا الوضع -الذي يعطي صورة قوة دائمة وفعالة- يركز الانتباه على المسلمين من ناحية، وكذلك يزيد الاهتمام بالحركات الإسلامية من ناحية أخرى^(١).

الإسلاموفوبيا والدراسات الإسلامية:

لقد عرّف جزء كبير من العلماء الغربيين الحركات الإسلامية بشكل عام على أنها تيارات أصولية وعنيفة دون إخضاعها لتحليل واقعي. وخاصة الكتاب اليمينيون -مثل: برنارد لويس، وهنتنغتون، وميلر، وفوكوياما -الذين وصفوا هذه التحركات التي ظهرت بين المسلمين بأنها «متطرفة، متعصبة، غير عقلانية، غير متسامحة، إرهابية، غبية» أو «التهديد الأخضر». لقد حاولوا إظهار هذه المفاهيم الموجودة في التاريخ -والتي يستخدمونها بتحيز وكرهية وخوف- مرتبطة بالهجمات العدائية على مركز التجارة العالمي، وحاولوا إظهار جذورها باعتبارها انعكاسات منحدرة بعمق من الجهاد الإسلامي^(٢).

(١) John Esposito, *The Islamic Threat: Myth or Reality*, Oxford University Press, 1995, s. 4

(٢) Kayhan Delibaş, "İslami Fundamentalizmden İslam Fobisine: Batı Dünyasında Gelişmekte Olan

İslamophobia Yeni Bir Eşitsizlik Kaynağı Olarak Görülebilir mi?", Bilgi (9) 2004 / 2: 1-41, ss. 7-12

ومع ذلك، فإن النهضة الإسلامية التي ظهرت في السنوات الأخيرة لها شخصية هادفة لا يمكن تحديدها بالأصولية التي ظهرت في أمريكا في أواخر القرن التاسع عشر، وفي الوقت نفسه تتضمن تلك النهضة مطالب الجماهير الضخمة التي يمكن اعتبارها بريئة عكس ما في أمريكا. ومن ثم فقد ذهب عدد كبير من الناشطين في الحركات الدينية إلى رفض هذه المقارنات التي يبدو أنها نتاج الإرادة السياسية. وفي الواقع حاول معظمهم القول بأنهم يعيدون عن الجماعات الأصولية أو التي يمكن وصفها بأنها أصولية.

الخطابات الدينية والمقاربات لبعض المسلمين والجماعات التي لا تناسب للعصر الحالي - أي: بعض الممارسات التي طرحوها باسم الدين الإسلامي - قد تغذي هذا التفاعل تجاه المسلمين أو الرهاب من الإسلام (الإسلاموفوبيا)^(٣). لكن هذا لا يبرر إظهار الكُتَّاب - المذكور أساء بعضهم في الأعلى - للدين الإسلامي والمسلمين كأعداء للحضارة الغربية والتلاعب بالمفاهيم^(٤). على سبيل المثال، ليس هناك شك في أنه إذا تم اتباع مثل هذا النهج اتجاههم - أي: إذا تم تقييم المسيحية من خلال ممارسة العالم المسيحي - فإن النتيجة ستكون أسوأ بكثير ومأساوية. لذا لا يحسن الحكم على الإسلام والمسلمين من خلال ممارسات بعض المسلمين. ومع ذلك، نرى أن الإسلاموفوبيا لا تزال تُستخدم على نطاق واسع اليوم كأداة لقمع المسلمين. في الواقع، يمكن القول إن هذا المفهوم - الذي لا يختلف عن «الحروب الصليبية» في جوهره - قد واصل وجوده من خلال التحول إلى شكل حديث.

في تقرير رونيميد بعنوان «الإسلاموفوبيا تحدٍ لنا جميعاً»، والذي يبدو أنه قد تم إعداده لإضفاء الشرعية على الإسلاموفوبيا في المملكة المتحدة، فقد طرح بعض المبررات لتسويق تفكيرهم في هذا الصدد^(٥). ووفقاً لهذا، فإنهم يقولون: إن الإسلام هو دين مغلق، وليس له قيم مشتركة مع ثقافات أخرى، وأنه غير عقلائي، ويعاني من التمييز الجنسي، ويفسح المجال للعنف، ودين هلامي مناسب لأغراض سياسية متباينة، وينتقد الفكر الغربي بطريقة غير متسقة، وينظر للتكوينات غير السننية على أنها منحرفة، وبالتالي الرهاب من الإسلام/ الإسلاموفوبيا مسوّغ^(٦). بالإضافة إلى ذلك، فإن وسائل الإعلام الغربية تخلق صورة نمطية للمسلمين كمجتمع تحت هوية واحدة يتقاسم نفس الآراء، وتضخم تصور الإسلاموفوبيا في مجتمعاتها الخاصة. وفي هذا الإطار يتم

Nuri Yılmaz, "Din Tanımları ve İslamofobiye Etkileri", *İslami Yorum (İnternet Dergisi)*, Sonbahar 2010, (٣) .s. 21

(٤) لا يوجد في التقاليد الإسلامية والتاريخ الإسلامي أي تمييز كالذي يوجد بين الكنيسة والدولة في الأسلوب الغربي. ولهذا السبب، فإنه يُنظر إلى محاولة الجمع بين الدين والدوائر الرسمية في نظر العديد من الغربيين كمحاولات للتعريف الديني والتزمت. İbrahim Kalın, "Batı'daki İslâm Algısının Tarihine giriş", *DİVÂN İlmî Araştırmalar*, sayı: 15 (2003/2), .s. 46

.Mehmet Evkuran, "Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi", s. 9 (٥)

.www.runnymedetrust.org (٦)

إحياء الأمور التاريخية في الأذهان، مثل الحروب الصليبية والحصار العثماني في فيينا^(٧).

وهناك من يعتقد أن أساس المشكلات بين الغرب والعالم الإسلامي أكثر ذهنية من كونها تاريخية. وخاصة في إطار هذا النهج المزدوج المتعكس في النظرة الأيديولوجية، حيث يتم تحديد الغرب بقيم مثل العقل والعلم والحضارة والرقي والتطور والتسامح والحرية، في حين يتم تحديد الشرق المسلم مع اللاعقلانية والبدائية وعدم التسامح والتمييز بين الأجيال والشهوة والتقية والعاطفة والقمع والظلم^(٨).

ووفقاً لبعض الباحثين الغربيين -وبغض النظر عن الأسباب التاريخية والفكرية- فإن العامل الرئيس وراء الإسلاموفوبيا هو بعض المناهج الدينية بين المسلمين. على سبيل المثال يزعم جون كيلساي أن أساس هجمات ١١ أيلول/سبتمبر والصراعات الموجودة في العراق مرتبطة بالدين الإسلامي، أي: بفكر الجهاد في الإسلام. ويرى جون كيلساي أن نشاطات المجاهدين الإسلاميين مأخوذة من القرآن الكريم والسنة النبوية وآراء علماء الفترة المبكرة من صدر الإسلام. ومن ناحية أخرى صاغ علماء الإسلام في القرن التاسع والعاشر آراءهم عندما كان الإسلام القوة العالمية المسيطرة، ولم يكونوا تحت أي احتلال أجنبي. لذلك استندوا إلى شكل من أشكال التشريع أحادي الاتجاه يتضمن الصلابة في الأسلوب والخطاب. وفي أيامنا هذه فإن معظم الحكام المسلمين ليس لديهم مشروعية، والمسلمون يعيشون في جميع أنحاء العالم، ودولهم الإسلامية ضعيفة. ويواجه المسلمون اليوم صعوبة في تكييف القواعد القانونية المتخذة في المرحلة المبكرة مع الأحداث المعاصرة.

ووفقاً لجون كيلساي فقد بدأ أول صراع بين المسلمين والغرب في القرن الثامن ابتداء بكتاب السير

Hossein Godazgar, "İslâm Korkusu-Islamophobia- ve İngiliz Basın-Yayınında Müslümanların (V) Muammalı İmajları", Tercüme: Nuri Tınaz, II. Uluslararası Dinî Yayınlar Kongresi, 05-07 Kasım 2004, Ankara 2005, s. 206. ليس هناك شك في أن النظر للمسلمين الذين يعيشون في أوروبا وأمريكا على أنهم كاليهود الجدد في الغرب قد أدى إلى صدمة خطيرة للغاية عليهم. ومع ذلك - فنتيجة لكل هذه المظالم - نرى بوادر معينة لانفتاح الباب أمام إمكانات ومزايا جديدة. وأظهر استطلاع أخير أنه على الرغم من احتجاجات ١١ سبتمبر التي استهدفت المعابد الإسلامية، فقد حدثت زيادة كبيرة في عدد المساجد في أمريكا على مدى العقد الماضي. والمسؤولون عن إعداد الإحصاءات الوطنية صرحوا بأنه قد بلغ عدد المراكز الإسلامية إلى ٢١٠٦ مركزاً، في حين كان عددها ٩٦٢ عام ١٩٩٤، و١٢٠٩ عام ٢٠٠٠. وكشف عن أن حوالي ربع هذه المراكز قد تم فتحها بين عامي ٢٠٠٠ و٢٠١١، على الرغم من أن المسلمين تعرضوا للمساءلة من قبل السلطات الرسمية. وتحولت المظاهرات - التي قلت إلى حد كبير بحيث لا تكاد تجدها في عام ٢٠١٠ - إلى مناقشة الإسلام الوطني والتطرف والحرية الدينية. وفي ولاية تينيسي وولاية كاليفورنيا والولايات الأخرى، بدأت المظاهرات المناهضة للمساجد في الظهور. ووفقاً للبروفيسور إحسان باجبي - الذي يدير البحث - فإن هذه النتائج تدل على أن المجتمع المسلم اتخذ مكانة في المجتمع على الرغم من المواقف المعارضة له. وقال: «هذه علامة على أن الجالية المسلمة - المندمجة في أمريكا - نشأت بطريقة صحية. وأعتقد أن هذه هي أهم رسالة يمكن أن نقدمها للعالم وخاصة للعالم الإسلامي».

<http://www.timesofummah.com/2012.03.03/American-mosques-increased-dramatically-by-74-after-september-11>

Mehmet Evkuran, "Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi", s. 4; İbrahim Kalın, "Batı'daki İslâm (٨) Algısının Tarihine giriş", *DİVÂN İlmî Araştırmalar*, sayı: 15 (2003/2), ss. 33-34; Kayhan Delibaş, "İslami Fundamentalizmden İslam Fobisine", s. 21

للإمام الشيباني. وهذا الكتاب هو الأول من نوعه الذي قسم العالم إلى قسمين، القسم الأول ما يسمى بدار الإسلام وهم المسلمون، والقسم الثاني ما يسمى بدار الحرب ويقصد به غير المسلمين، والذي حدد حالة المستوطنين وفقاً للإسلام^(٩).

وكذلك يرى برنارد لويس أن أساس النقد الغربي للإسلام يكمن في جهاد المسلمين ضد الكفار ومشاعرهم ذات الكراهية والغضب والانتقام تجاه الكفار. وفقاً له أيضاً فإن التطرف والأصولية هي حقيقة تأتي من الأعماق التاريخية والثقافية للإسلام. لذلك، فتبعاً لخطاب «الجهاد» عند المسلمين فهناك مشاعر مثل الغضب والكراهية والانتقام من الكفار^(١٠).

والمسلمون الذين يزداد عددهم يوماً بعد يوم في الغرب هم - بلا شك - الأكثر معاناة وتضرراً من إسلاموفوبيا المنتجة. إنهم ينزعجون إلى حد كبير من التهميش الذي يواجهونه من قبل المجتمع الذي يعيشون فيه وتسميتهم بالمتخلفين والبربريين والمستبدين. ومع ذلك هناك قسم لا بأس به من الغربيين يعدون العداة للإسلام ليس له معنىً وسخيف، وإنهم ينفذون بعض الأنشطة والفعاليات لدعم المسلمين. على سبيل المثال: فإن المركز الأوروبي لرصد العنصرية وكراهية الأجانب المسمى بـ (EUMC) أعد تقريراً خاصاً عن الإسلاموفوبيا، وتم اقتراح عدد من التدابير لمنع كراهية الإسلام. ومن بين الدراسات التي أجريت في هذا الإطار: «النموذج الإسلامي» الذي تقوم به المنظمات المسيحية غير الحكومية والتي تشكل الأغلبية في ألمانيا، والمؤتمر الذي نظمه بشكل مشترك قادة مسلمون ويهود ومسيحيون في بريطانيا، والندوات والأنشطة حول «نموذج الأديان الثلاثة»^(١١).

ومع هذه الجهود لمنع الإسلاموفوبيا، لا يزال الكثير من المجتمع الغربي له موقف سلبي تجاه المسلمين. وهذا الوضع يؤثر حتماً على الحياة النفسية والاجتماعية للمسلمين.

وأحد أكبر تأثيرات السلبيات الناجمة عن الإسلاموفوبيا يمكننا ملاحظتها في الدراسات المتعلقة بالعلوم الإسلامية. وهناك كثير من العلماء المسلمين في الجامعات الغربية يشاركون في العديد من الأبحاث المتعلقة بالدراسات الإسلامية، وذلك بفضل ثقتهم بأنفسهم التي اكتسبوها. ونتيجة لهذه الأحداث التي وقعت تدهور تركيزهم وأجبروا على الانغلاق. والتميز السلبي ضدهم يتسبب بعدة سلبيات، مثل: انعدام الثقة والعدوانية والخجل من هويتهم. وهذا يقودهم إلى تبني الأسلوب الدفاعي في أبحاثهم الجديدة. ويحاولون إثبات عكس ما تكونت ضدهم من صورة الاستبداد والإرهاب والعدوان. وغالباً ما بدؤوا في التصريح بأن الدين الإسلامي

(٩) John Kelsay, *Arguing the Just War in Islam*, Harvard University Press, 2007

(١٠) Bernard Lewis, "The Roots of Muslim Rage", *The Atlantic Monthly*, September 1990, ss. 47-60

(١١) "Avrupa Birliği'nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi", Haz. Avrupa Irkçılık ve Yabancı
Düşmanlığı İzleme Merkezi (EUMC), s. 5

هو ضد الإرهاب والقتل، وكذلك يحترم حقوق الإنسان، وفيه حساسية لحماية الأديان والثقافات الأخرى. بالإضافة إلى ذلك، هناك مواضيع مثل «الإسلام والإرهاب»، و«علاقة الإسلام بمنتسبي الأديان الأخرى»، و«الإسلام وحرية الإنسان»، و«الإسلام والسلام»، و«مكانة المرأة في الإسلام»، و«الإسلام والاقتصاد»، وهناك أبحاث تُجرى حول هذه المواضيع. علاوة على ذلك، وضمن هذا الإطار، فإنه يتم تشجيع كل من «الحوار الديني أو الثقافي»، وقضايا «الإسلام والحداثة»، وينصح الباحثون بمزيد من التركيز على أمثال هذه القضايا.

إننا نرى أن الجهود الرامية إلى رفض نهج الإسلام كحالة معادية للحداثة^(١٢)، أو ما بعد الحداثة، بل حتى ظاهرة متحجرة ازدادت في السنوات الأخيرة. وفي هذا الإطار تمت كتابة العديد من الآثار لتوضيح حقيقة الدين الإسلامي، حيث إن الدين الإسلامي لا يعارض التقدم العلمي والصناعة والحداثة والحياة الحديثة^(١٣). على سبيل المثال: علي س. آساني في مقالته المسماة "So That You Know One Another" (American Reflects On Pluralism and Islam) قد تناول الكراهية المتبادلة بين المسلمين وغير المسلمين في المجتمع الأمريكي بعد أحداث ١١ أيلول، وقام بتقييمها في إطار القرآن، وذكر في هذه الدراسة أن القرآن يولي أهمية خاصة لمسألة التعددية الدينية، وأن هذه الرسالة قد أسّء فهمها من قبل غير المسلمين. كما حاول توضيح أن الأحداث التي ذكرت في المصادر اليهودية والمسيحية صدقها القرآن الكريم، وأن التاريخ الإسلامي كان مليئاً بأمثلة عن التسامح^(١٤).

ويقترح بعض الكتاب - في الفترة التي ازدادت فيها الهجمات على الإسلام وتساعد فيها التوتر بين المسلمين والمسيحيين - قراءة الكتب التي ألفها المفكرون الغربيون سابقاً؛ من أمثال سويدنبورغ (١٦٨٨ - ١٧٧٢)، وغوته (١٧٩٣ - ١٨٣٢)، والتي تحتوي على وجهات نظر عادلة، وذلك لتشكيل قاعدة دينية أساسها التسامح المتبادل^(١٥).

(١٢) يُرى أن الانعكاسات المختلفة للإسلاموفوبيا - التي بدأت بالحمولات الصليبية - استمرت أيضاً خلال عصر التنوير. وكتب العديد من المفكرين الغربيين - وخاصة إرنست رينان - ردوداً ضد الإسلام. وأدت الادعاءات في هذه الردود إلى ردود فعل كبيرة في العالم الإسلامي، واستجاب العديد من المفكرين المسلمين لها. (Dücan Cündioğlu, "Ernest Renan ve "Reddiyeler" Bağlamında İslâm- Bilim Tartışmalarına Bibliyografik Bir Katkı", Dîvân: İlmî Araştırmalar Dergisi, Yıl: 1996, Sayı: 2, ss. 1-94, 3).

(١٣) وكما أشر من قبل، فإن جهود الاستجابة لمطالب المفكرين الغربيين تستند إلى تاريخ طويل. وبسبب الضغط الفعال للتطورات العلمية والثقافية في الغرب خلال القرنين الثامن عشر والتاسع عشر، ناضل المفكرون المسلمون من أجل إحياء تراثهم الروحية القديمة، ذات التجربة الحضارية التي بلغت ذروتها. ويمكن اعتبار هذه المبادرات - التي يمكن وصفها بأنها محاولة لإيجاد حلول من خلال المبادئ الأساسية للإسلام للقضايا المعاصرة - بمثابة برنامج التحول وإعلان التعبئة الاجتماعية. Bkz. İsmail Bulut, Nübüvve Çağdaş Bir Yaklaşım, Berikan Yay., Ankara, 2016, ss. 7-11.

(١٤) Ali S. Asani, "So That You May Know One Another": A Muslim American Reflects on Pluralism and "Islam", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 588, July 2003, pp. 40-51.

(١٥) Bkz. İbrahim Kalın, "Batı'daki İslâm Algısının Tarihine giriş", *DİVÂN İlmî Araştırmalar*, sayı: 15 (١٥). (2003/2), s. 22.

من الطبيعي جداً أن تكون مخاوف العلماء المسلمين حول مستقبل شعبهم أكثر من مخاوفهم الأكاديمية. وفي مواجهة الضغوطات المتزايدة على السكان المسلمين حولوا اهتمامهم - بلا شك - إلى الدفاع عن الدين الإسلامي. وفي هذا الإطار نرى بروز الموضوعات المرتبطة بالحياة العملية، وخاصة أن الموضوعات الفقهية تكتسب وزناً كبيراً لا مفر منه. على سبيل المثال: وصف المسلمين ببعض الصفات السلبية - كقُطَاع الأيدي - والتي تؤدي حتماً إلى زيادة الحساسية حول هذا الموضوع - أي عقوبة قطع اليد في الشريعة - والتركيز على تفاسيرها والتعليقات عليها أكثر.

في الواقع، نحن نشهد اليوم تشكيل ما يشابه الأدبيات التي تم إنتاجها رداً على النهج الاستفزازي لأرنست رينان قبل قرن ونصف. وقد تدخل علماء مثل نامق كمال، وجمال الدين أفغاني، ومحمد عبده، وسعيد النورسي في مواجهة تصريحات رينان التي تقول: إن «الإسلام عقبة في طريق العلم» في مسعى جاد لإثبات نقيض هذه الادعاءات^(١٦)؛ لأن الهجمات ضد المسلمين في ذلك الوقت الذي أعلنت فيه الفلسفة الوضعية هيمنتها بتأثير فلسفة التنوير، كانت تأتي من هذا الاتجاه. إننا نرى اليوم أن الغرب يعبر عن نفسه من خلال مفاهيم تم ترميزها تحت مسمى الديمقراطية وحقوق الإنسان والمساواة بين الرجل والمرأة، وأنه يحاول قمع العالم الخارجي بهذه المفاهيم.

والمسلمون الذين يتعرضون للمضايقة بهذه الطريقة - سياسياً وثقافياً - يحاولون إثبات عكس هذه الاتهامات ضدهم بطريقة طبيعية جداً. على سبيل المثال، نحن نعلم أن «عبد العزيز ساشدينا» - وهو عالم إسلامي متعدد الأوجه - قد قام بدراسات كثيرة في الماضي حول التطور التاريخي لبعض الموضوعات الهامة للفكر الشيعي، مثل المهديّة والإمامة وما إلى ذلك في الإطار الذي يخص الشيعة. وتركيزه في الفترات الأخيرة على قضايا مثل الإسلام والديمقراطية، والإسلام وحقوق الإنسان، والإسلام والأخلاق وما شابهها ليس إلا مثلاً على تلك^(١٧). والوضع كذلك مماثل بالنسبة لعبد الله أحمد النعيم وأمثاله، والعديد من الباحثين المسلمين الآخرين.

يعتقد المفكر السوداني والعالم القانوني عبد الله أحمد النعيم - الذي لا يزال يتابع أعماله في الولايات المتحدة الأمريكية - أن هناك حاجة إلى إصلاحات تجعل الشريعة الإسلامية متلائمة مع حقوق الإنسان العالمية. ودافع

Geniş bilgi için bakınız: Süleyman Gezer, *Kur'an'ın bilimsel yorumu: Bir Zihniyet Tahlili*, Ankara Okulu (١٦)

.Yayımları, Ankara 2009, ss. 113-121

(١٧) هذه كتب عبد العزيز ساشدينا المنشورة: Islamic Messianism (State University of New York, 1980); Human Rights and the Conflicts of Culture, co-authored (University of South Carolina, 1988); The Just Ruler in Shiite Islam (Oxford University Press, 1988); The Prolegomena to the Qur'an (Oxford University Press, 1998); The Islamic Roots of Democratic Pluralism (Oxford University Press, 2002); Islamic Biomedical Ethics: Theory and Application (Oxford University Press, February 2009); Islam and the Challenge of Human Rights (Oxford University Press, September 2009). يعمل عبد العزيز ساشدينا الآن

على «دور العقل في تشكيل الأخلاق الإسلامية التقليدية».

عن رأيه في ضرورة توافق الأنظمة القانونية مع قانون حقوق الإنسان والقانون الحديث في كتابه المسمى «الإسلام والدولة العلمانية»، حيث ناقش موضوعات المجتمعات الإسلامية؛ مناهجها في القانون والدولة والدين. على سبيل المثال، فقد اقترح نموذجاً علمانياً على النمط الأمريكي، حيث لا يهتم الدين إلا بالقضايا الأخلاقية، ويفتقر إلى السلطة في المسائل التشريعية. وأيضاً في هذا الإطار، ناقش نماذج تركيا وأندونيسيا وهند، وقال: إن تركيا نموذج جيد، حيث إنها تمكنت من إنشاء توليفة ناجحة بين العلمانية وحقوق الإنسان والإسلام^(١٨).

وكما ذكرنا أعلاه، فإن انتقادات الغرب ضد الإسلام والمسلمين كانت موجهة إلى حد كبير نحو ممارساتهم، وبالتالي فإن القضايا الفقهية كانت في تقدم، والإجابات المعطاة بقيت إلى حد كبير في إطار الشريعة الإسلامية. ونحن الآن داخل عملية إعادة النظر مجدداً، وتقييم بعض التفسيرات الفقهية لمختلف المعتقدات الدينية والتمييز بين الجنسين، وخاصة حقوق الإنسان. ويبدو أنه من الطبيعي أن تظهر بعض الأفكار الخاصة بعلماء المسلمين والمنسوبة على طرف، والتي لم يرغب بها المجتمع كثيراً. حتى إن مسلمي اليوم لديهم خلفية كافية لأن يقولوا «في الواقع هذه القيم الأساسية التي ركز عليها القرآن والسنة وهي عائدة للمسلمين» انتقالاً من مفهومهم «الحكمة ضالة المؤمن، أينما وجدها أخذها». ومع ذلك فإن آلية تأثير الإدراك الديني الذي يجمع بين الفقه التقليدي والتحضير على الفكر الإسلامي الحالي قد تؤدي إلى نقاشات جديدة.

سوف نخدم هذه المحددات - التي توصلنا إليها فيما يتعلق بعامة العالم الإسلامي - دراسات الإلهيات في تركيا، من حيث توصيات الحلول المقترحة المناسبة. وبالإضافة إلى تأثير الإسلاموفوبيا التي في الغرب فإن الضغوط الخطيرة بين الحين والآخر على المجتمعات الدينية في بلادنا وغيرها من البلدان الإسلامية تؤثر على المجتمع والأنشطة العلمية تأثيراً خطيراً. كما أن الأنشطة الأخيرة للمنظمات الإرهابية الدينية، المتعاقدين باطنياً مع القوى العظمى، تزيد من الضغط على المسلمين. من جهة، يزيد هذا من ردود الأفعال، ومن جهة أخرى يؤدي إلى ظهور نافذة تساؤل جديدة بين المسلمين المتعلمين. ويمكن اعتبار استمرار الإسلام والديمقراطية في مزيج متناغم كشكل من أشكال الحكم ميزة هامة في تركيا، وذلك نتيجة للتراكم السياسي والعلمي خلال القرنين الماضيين. وما أتاحه هذا من ثقة بالنفس - وخصيصاً وجود كليات الإلهيات التي تجمع بين الحدائث والتقاليد - قدم إسهاماً جاداً في القضاء على هذا النقص في الأبحاث الإسلامية، وتكوين لغة خطاب أكثر بعداً عن ردود الأفعال.

إن أحد أهم أسباب آلية التغيرات والتحويلات الكبرى في العالم هي العلم الشرعي الإسلامي - أي القضايا الدينية بشكل عام -، فالعلم الديني هو العنصر الأساسي الذي يؤثر على نظرة المجتمع لجميع العلوم الإنسانية، كالفن والأدب، اللذين يعدان أداة للتنمية البشرية. أي لأجل تطوير العلوم الإيجابية، وبعبارة أخرى لأجل إنتاج سياسة علمية جادة فإننا بحاجة إلى العلوم الدينية.

.Abdullahi Ahmed an-Na'im, *Islam and the Secular State*, Harvard University Press, 2008 (١٨)

وانطلاقاً من هنا، يمكننا أن نعبر عن أهمية الحفاظ على مجال العلوم الدينية في حدود العلم. وإلا فسنعقد بأنه سيؤثر سلباً على تطور العلوم الاجتماعية والإنسانية، وبالتالي سيؤدي إلى توجيه المسلمين نحو نهج يعيق تشكّل الأفكار الخاصة بهم، والتي من شأنها حماية عقولهم من الاحتكار.

وهناك تأثير سلبي آخر من المواقف الاختزالية المتمركزة في الغرب تجاه المسلمين، ألا وهو ردة فعل على الخطابات المتكررة ضد المسلمين. فالتشكيلات المناهضة للحدائث - والتي تنشأ من قلق تحرك المجتمع نحو العلمنة، أو السير في اتجاه الإلحاد - تضع ضغوطاً كبيرة على الأنشطة العلمية. وعلى سبيل المثال، يعتقد البعض أن مناهج الكليات التي تُدرّس في مجال العلوم الدينية يجب أن تكون هي نفسها في مؤسسات التعليم التقليدي، باسم الانسجام مع معتقدات الناس. ومع ذلك، فتكوين هذه الكليات الجامعية على طراز المدارس القديمة - بحيث تلبّي الاحتياجات العلمية - قد يساعد المسلمين على التخلص من الوسائل التي تسببت في نشأة الإسلاموفوبيا. ويجب أن نأخذ بعين الاعتبار - أثناء عملية إعادة هيكلة المؤسسات الدينية - مخاوف أساتذة الإلهيات، ونقوم ببعض التعديلات بشكل دقيق وأكثر صرامة، فحينئذ ستكون هناك فوائد كبيرة حتماً. وفي هذا الإطار، لا بد من تحليل انتقادات مناهج المدارس - التي كانت أحد أسباب تراجع الدولة العثمانية - بشكل جيد للغاية. فالباحثون العاملون في المؤسسات التركية قدموا إسهامات هامة في تطور الفكر الإسلامي الحديث، كما أن الباحثين المسلمين في الغرب فقدوا ثقتهم بهويتهم. وعلى وجه الخصوص؛ فإذا تم تنظيم كليات الإلهيات - التي اكتمل طابعها المؤسسي - وفقاً للأغراض الأكاديمية فسوف توفر حلاً في هذا الاتجاه، وستعتبر أيضاً مثلاً نموذجياً يحتذى به.

النتيجة:

يبدو أن الإسلاموفوبيا واحدة من أكبر المشكلات التي يواجهها الباحثون المسلمون اليوم. فبعد فترة وجيزة من بدء الضغوط على المسلمين في العالم الإسلامي طرحت التطورات الجديدة في الشرق الأوسط مسألة البحوث والمناهج الإسلامية مرة أخرى. فتحويل بعض الحركات الدينية الراديكالية - والتي تستخدمها القوى العالمية والإقليمية كبيادق - المنطقة إلى ساحة للنزاعات الطائفية يؤدي إلى تركيز انتباهنا أكثر لهذه القضية. وخاصة في هذا الإطار، ينظر إلى كليات الإلهيات في بلادنا على أنها مؤسسات تسهم إسهاماً كبيراً في تطور الفكر الإسلامي المعاصر. وفي هذا الصدد، يمكن للمؤسسات المعنية دعم الباحثين المسلمين المغلقين على أنفسهم في الغرب، والذين تسيطر عليهم الخطابات الدفاعية بسبب الإسلاموفوبيا.

منذ حوالي ١٥٠ عاماً، نشأ علماء مسلمون يعرفون الفكر الإسلامي والغرب جيداً. ويستمر عدد كبير منهم في العمل بالدول الغربية، ويشعرون بأنفسهم تحت ضغط كبير كما لو كانوا مسؤولين عن الحوادث الإرهابية، لا سيما منذ ١١ أيلول ٢٠٠١م. وهذا الوضع يخلق لهم انعدام الثقة بالنفس، ويسبب لهم أسلوباً

دفاعياً. ومع ذلك فهم بحاجة إلى مواصلة تحسين عملهم القديم، من خلال التخلص من الضغوطات الاجتماعية والنفسية. وإذا تم القضاء على المخاوف المذكورة أعلاه فإن العلوم المدروسة في كليات الإلهيات - والتي لها مكان هام في تكوين الفكر العلمي - لديها الخبرة للتغلب على هذه المشكلات وغيرها من المشكلات التي نواجهها اليوم. فالأئمة في التاريخ الإسلامي - من أمثال الإمام الأعظم أبي حنيفة، وأبي الحسن الماوردي، وأبي حامد الغزالي، وبدر الدين بن جماعة، ونامق كمال، وجمال الدين الأفغاني، وأحمد جودت باشا، وغيرهم من العلماء والأئمة الذين كانوا في تلك الفترات مُنظِّرين جيدين لفهم بنية المشكلة، وحتى في الأزمات الخطيرة للغاية التي كانوا يواجهونها - كانوا يقدمون المساعدة النظرية لحل تلك المشكلات. واليوم يمكننا أن نجد - من خلال العلماء ورجال الدين المنفتحين والذين يعرفون قضايا العالم الإسلامي وغيره - حلاً جديداً.

المراجع:

- "Avrupa Birliği'nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi", hazırlayan: Avrupa İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi (EUMC).
- Ahmed an-Na'im, Abdullahi, Islam and the Secular State, Harvard University Press, 2008.
- Asani, Ali S., "So That You May Know One Another": A Muslim American Reflects on Pluralism and Islam", Annals of the American Academy of Political and Social Science, vol. 588, July 2003, pp. 40-51.
- Bulut, İsmail, Nübüvete Çağdaş Bir Yaklaşım, Berikan Yay., Ankara, 2016.
- Delibaş, Kayhan, "İslami Fundamentalizmden İslam Fobisine: Batı Dünyasında Gelişmekte Olan İslamophobia Yeni Bir Eşitsizlik Kaynağı Olarak Görülebilir mi?", Bilgi (9) 2004 / 2: 1-41.
- Esposito, John, The Islamic Threat: Mythor Reality, Oxford University Press, 1995.
- Evkuran, Mehmet, "Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi, Kolektif Bir Korkunun Anatomisi", İslamofobi Sempozyumu, Sivas, 18-19 Kasım 2011.
- Gezer, Süleyman, Kur'an'ın bilimsel yorumu: Bir Zihniyet Tahlili, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2009.
- Godazgar, Hossein, "İslâm Korkusu-Islamophobia- ve İngiliz Basın-Yayınında Müslümanların Muammalı İmajları", Tercüme: Nuri Tınaz, II. Uluslararası Dinî Yayınlar Kongresi, 05-07 Kasım 2004, Ankara 2005.
- <http://www.timesofummah.com/2012.03.03/American-mosques-increased-dramatically-by-74-after-september-11/>
- Kalın, İbrahim, "Batı'daki İslâm Algısının Tarihine giriş", DİVÂN İlmî Araştırmalar, sayı: 15 (2003/2).
- Kelsay, John, Arguing the Just War in Islam, Harvard University Press, 2007.
- Lewis, Bernard, "The Roots of Muslim Rage", The Atlantic Monthly, September 1990.
- Sachedina, Abdülaziz, Islam and the Challenge of Human Rights, Oxford University Press, September 2009.
- www.runnymedetrust.org
- Yılmaz, Nuri, "Din Tanımları ve İslamofobiye Etkileri, İslami Yorum (İnternet Dergisi), Sonbahar 2010.